
KRITIKAI SZEMLE

A FORRADALOM NEMZETI FELSZABADULÁS IS

Josip Broz Tito: *A nemzeti kérdés és a forradalom*, Forum Könyvkiadó, 1981

Minden forradalomnak kétszer is meg kell oldania a nemzeti kérdést. Először meg kell oldania ahhoz, hogy diadalmaskodjon, másodszer pedig ahhoz, hogy fennmaradjon, ne alakuljon át önmaga ellentétévé, az elnyomás új formájává. Mert a forradalom diadalához elsősorban is a forradalmat győzelemre vivő tömegeket kell megnyerni és mozgósítani. Ez már önmagában is elképzelhetetlen a nemzeti kérdések felvetése nélkül, több nemzetiségű országban pedig a különféle nemzetek összefogása nélkül. Ez az utóbbi azonban csak akkor lehetséges, ha a nemzetek közötti viszonyt eleve az egyenjogúság elvére alapozzák és elejét veszik, hogy a társadalom erői a különféle nemzetek egymás közötti ellentétében forgácsolódjanak szét, illetve, hogy a visszahúzó osztályok ezzel kössék le. A győzelem után pedig a forradalom megőrzése, továbbfejlesztése és az elnyomás új rendszere kialakulásának megakadályozása elképzelhetetlen a nemzetek közötti viszony rendezése nélkül.

Ez az igazság fokozottabban érvényes Jugoszláviában, amely nemcsak soknemzetiségű ország, hanem olyan állam is, amelyben a messizi múltban a nemzetek eltérő történelmi utat tettek meg, a közelmúltban pedig a népellenes rendszer, majd a fasiszta megszállás próbálta önmagát fenntartani, a nemzeteket egymás ellen uszítva. És mivel a nemzeti kérdés Jugoszláviában kezdettől fogva a forradalom számára a lenni vagy nem lenni problémája volt, Tito viszont ennek a forradalomnak vezére, ideológusa és stratégiája volt, magától értetődik, hogy eszmei és gyakorlati tevékenységében, politikájában és a mindennapos eseményekhez fűződő fellépéseiben fontos helyet kapott a nemzeti kérdés is. Most, amikor a Forum Könyvkiadó magyar nyelven is megjelentette *A nemzeti kérdés és a forradalom* című gyűjteményt, nemcsak Tito emlékének adózott, hanem ennek a sokrétű tevékenységnek a megismeréséhez és megértéséhez, a magyar olvasóhoz való közelebb hozásához is hozzájárult. A gyűjtemény ugyanis szerbhorvát nyelven már Tito életében megjelent, a köz-

ben bekövetkezett tragikus esemény után a magyar kiadás azonban új dimenziót kap. Mert az most már nemcsak a nemzeti kérdés jugoszláviai történelmének tanulmányozásához, néhány ma is időszerű és Jugoszlávián kívül is sokat emlegetett probléma megvilágításához járul hozzá, hanem a titói hagyatékot is tömör megfogalmazásban adja át a ma és a holnap politikai aktivistáinak, marxizmust tanulmányozó ideológusainak és a marxizmussal most barátkozó fiataloknak.

Mint mondtuk, a gyűjtemény elsősorban a nemzeti kérdés jugoszláviai történelméhez nyújt segédanyagot és forrásmunkát. A kérdés előtörténetét — a JKP ingadozását és útkeresését a frakcióharcok korszakában, Titónak a Párt élére kerülése előtt — Tito ismerteti és értékeli, például a JKP V. kongresszusa elé terjesztett beszámolójában. A későbbi korszakban pedig Tito műveiben nyomon követhetjük a jugoszláv forradalom által erre a sorsdöntő kérdésre adott válaszokat. A régi Jugoszlávia népgyűlölő rendszere elleni harcban és a fasizmus elleni küzdelem előkészítése során fogalmazta meg Tito: „Nincsen demokrácia nemzeti szabadság nélkül... és nincsen nemzeti szabadság demokrácia nélkül”. Ez tette lehetővé nemcsak hogy a JKP helyes álláspontot foglaljon el a nemzeti kérdésben, hanem hogy a nemzeti kérdés a forradalmi mozgalom kibontakozásának egyik hajtóereje is legyen.

A népfelzabardító háborúban kezdettől fogva egyesítette a társadalmi felszabardításért és a nemzeti szabadságért vívott küzdelmet, már azért is, mert a reakció a nemzeti uszítás eszközét is felhasználta a tömegek forradalmasodásának megakadályozására. Mint Tito 1942 decemberében megfogalmazta: „Ez a szó: népfelzabardító harc, nem lenne más, mint frázis, sőt ámtás, ha az általános jugoszláv értelmezésen kívül nem volna külön minden nép számára nemzeti értelmezése is, vagyis ha nem jelentené Jugoszlávia felszabardítása mellett egyidejűleg a horvátok, szlovénok, szerbek, macedónok, albánok, muzulmánok stb. felszabardítását is, ha a népfelzabardító harcnak nem volna meg az a tartalma, hogy Jugoszlávia minden népének szabadságot, egyenjogúságot és testvériséget hoz.”

A felszabardulás után a nemzeti kérdés helyes megoldása az országépítő munka és a társadalmi átalakulás hajtóereje lett. „Testvériség és egység nélkül nincs erős Jugoszlávia” — adta ki a jelszót Tito elvtárs 1945 júliusában, és így épültek bele a népfelzabardító háború tapasztalatai az új Jugoszlávia építésébe. Később pedig a nemzeti kérdés megoldása az öngazdátás fejlesztésével olvadt egybe. Mint Tito hangsúlyozta a JKP X. kongresszusán: „A szocialista öngazdátás körülményei között a nemzetén belül uralkodó osztálya vált munkásosztály érdekei egyúttal a nemzet érdekeivé válnak, a nemzet érdekei pedig a munkásosztály érdekeivé.”

Es tegyük még hozzá, hogy a nemzeti kérdés helyes megoldása beleépült az elnemi kötelezettség jugoszláv külpolitikájába is. A forradalom

győzelme és továbbvitele során szerzett tapasztalatok első nemzetközi kivetítése még az érdekövezetek politikája elleni harc és a Tájékoztató Irodával való összecsapás napjaiban annak az elvnek a megfogalmazásába olvadt, hogy minden népnek a maga útját kell járnia a szocializmus építésében és a szocialista országok közötti viszonyt is az egyenjogúság és a be nem avatkozás elvére kell alapozni. Később pedig az egész el nem kötelezett mozgalom alappillére lett a harc minden nép és ország egyenjogúságáért, a világpolitika demokratizálásáért, valamint a népek és a mozgalmak önálló, saját útjáért, amiből az utóbbi még a kommunista és a munkáspártok közötti új viszony megteremtéséért vívott küzdelemben is beleépült.

Ennek a történelmi útnak a nyomon követése elválaszthatatlan részét képezi a jugoszláv forradalom tanulmányozásának, de mindig élő tanulságai levonásának is. Helyszűkében csak utalnánk arra, hogy Titónak ebben a gyűjteményében közölt munkái választ adnak az eurokommunizmus mostani nagy dilemmáira is, tudniillik arra a kérdésre, hogyan lehet megteremteni a társadalmi átalakuláshoz szükséges többséget anélkül, hogy a pártcsúcsokkal való kompromisszum kompromittálná a pártot. Titónak ugyanis már a háború előtti Jugoszláviában megvolt erre a válasza, mely szerint a többi párttal való szövetkezés útján is „a bázisban, a tömegek között való tevékenység fellendítése” és mindenütt konkrét akciók szervezése.

Végül, szintén csak röviden, hadd idézzük Tito egyik legszentebb hagyatékát: őrizzük népeink egységét és testvériségét, mert ez jövőnk záloga. Ebben az örökségben nemcsak az országalapító törődése a népek sorsával, hanem a marxista és a forradalmár mély meggyőződése is megmutatkozik: „A társadalmi gyakorlat megmutatta, hogy a nemzeti kérdés következetes megoldása szerves része annak a harcnak, amelyet a munkásosztály a társadalom forradalmi átalakításáért vív. A munkásosztály csak akkor töltheti be szerepét sikerrel, ha teljes mértékben tiszteltben tartja a nemzeti sajátosságokat és következetesen síkraszáll a gyakorlatban a nemzeti egyenjogúságért.” És: „A társadalmi fejlődés egyik legfontosabb kérdése, amelyből a haladó erőknek vizsgáznuk kell, a nemzeti kérdés. Az emberiség jelenkori fejlődése is bizonyítja, mekkora a jelentősége az összes társadalmi viszonyok fejlődése szempontjából. A több nemzetiségű közösségekben — s ugyanígy az államközi viszonyokban — ma már lehetetlen a tényleges társadalmi és gazdasági fejlődés a nemzeti sajátosságok tiszteltben tartása és érvényesítése, valamint minden nemzet és nemzetiség egyenjogúsága nélkül.”

BALINT István